

ZYGMUNT KUKUŁA

CZYN CIĄGŁY W ŚWIETLE PRAKTYKI ORZECZNICZEJ

Continuous action in the light of judicial practice

Streszczenie

Zagadnienia dotyczące czynu ciągłego stanowią nadal przedmiot sporu pomimo upływu kilkunastu lat obowiązywania obecnego kodeksu karnego. Problematykę stanowiącą dla praktyki istotne znaczenie przedstawiono w świetle wykładni znamion art. 12 k.k., ukształtowanej przez orzecznictwo sądowe. W obszarze zainteresowania znalazły się następujące wątki: niepodzielność czynu ciągłego, wpływ czynu ciągłego na wymiar kary, opis działania podjętego w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, włączenie do opisu czynu postaci zjawiskowych i stadialnych, pojęcie krótkich odstępów czasu, naruszenie czynem ciągłym dóbr osobistych, procesowe konsekwencje przyjęcia konstrukcji czynu ciągłego oraz przypadki nieobjęte jego zakresem. Ocena funkcjonowania przepisu art. 12 k.k. skłoniła także do wysunięcia propozycji zmian w jego dotychczasowej postaci.

1.

Rozwiązanie polegające na przyjęciu konstrukcji czynu ciągłego w kodeksie karnym z 1997 r., które nie posiadało swojego odpowiednika w poprzednim kodeksie, pomimo upływu kilkunastu lat od jego wejścia w życie uważane jest nadal za sporne, zarówno w opinii doktryny, jak i orzecznictwa¹. W kodeksie karnym z 1969 r. funkcjonowało jednak pojęcie

¹ K. Daszkiewicz, *Przestępstwo ciągle i ciąg przestępstw*, Prok. i Pr. 1997, nr 11; A. Wąsek, *Problemy z przestępstwem ciągłym*, [w:] *Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości*, Białystok

przestępstwa ciągłego, postrzegane wyłącznie w kategoriach stanowiących podstawę do kształtowania ustawowego wymiaru kary² w kierunku nadzwyczajnego jej zaostrzenia. Choć kodeks ten nie zbudował żadnej definicji przestępstwa ciągłego, to już w doktrynie i orzecznictwie udało się utrwalić najistotniejsze do jego określenia części składowe³. W treści tego rozwiązania zauważyć możemy pewne podobieństwa do obecnej postaci czynu ciągłego, które obejmowały następujące elementy: konieczność precyzyjnego oznaczenia czasowego pierwszego i ostatniego zachowania sprawcy (do przestępstwa ciągłego wchodziły także wykroczenia⁴), jego przyjęcie było obligatoryjne oraz musiało być popełnione w krótkich odstępach czasu⁵ (jaki to był okres, tego dokładnie nie określono). Tym oto sposobem przestępstwo ciągle mogło obejmować zarówno okres 3 tygodni⁶, jak i okres półtora roku⁷. Różnica w stosunku do obecnych rozwiązań sprowadzała się do braku wymogu działania sprawcy według z góry powziętego zamiaru, obejmującego wszystkie przyszłe fragmenty popełnionego przestępstwa⁸.

Przestępstwo ciągle ujęte w art. 12 k.k. ocenione zostało jako rozwiązanie sztuczne, opiera się bowiem na założeniu, iż dwa lub więcej zachowań, podjętych w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, uważa się za jeden czyn zabroniony. Jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego. Choć zamiarem ustawodawcy było wprowadzenie w art. 12 k.k. koncepcji czynu ciągłego jako jednego czynu zabronionego, a więc jednoczynowej koncepcji przestępstwa ciągłego, to jednak zarówno judykatura, jak i

1997; A. Marek, J. Lachowski, *Niektóre problemy wynikające z „jednoczynowości” przestępstwa ciągłego*, Prok. i Pr. 2004, nr 11-12; A. Zoll, *Problemy tzw. przestępstwa ciągłego w propozycjach projektu kodeksu karnego*, Przegląd Sądowy 2004, nr 3; M. Rogulski, *Res iudicata a przestępstwo ciągle*, Studia Prawnicze 2001, nr 2; P. Kardas, *Przestępstwo ciągle – czyn ciągły, pomijalny czy realny zbieg przestępstw*, Państwo i Prawo 1997, nr 4; P. Kardas, *Przestępstwo ciągle w prawie karnym materialnym. Analiza konstrukcji modelowych na tle pojęcia czynu, zbiegu przepisów i zbiegu przestępstw*, Kraków 1999; A. Barczak, *Wykroczenie jako składnik przestępstwa (przestępstwa ciągłego)*, CzPKiNP 1999, nr 1; Z. Cwiakalski, *Ujawnienie przestępstwa na podstawie art. 299 § 6 k.k. a przyjęcie konstrukcji tzw. czynu ciągłego*, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Kraków 2007; A. Marek, *O fikcji jednoczynowości przestępstwa ciągłego i jej konsekwencjach raz jeszcze*, Prok. i Pr. 2010, nr 1-2; W. Zalewski, *Przestępstwo ciągle de lege lata i de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2003, nr 4; W. Zontek, *Czy art. 12 k.k. jest ciągłym problemem?*, CzPKiNP 2007, nr 2.

² Nawiązywał do niego art. 58 d.k.k. Stanowił on, że w razie skazania za przestępstwo ciągle sąd mógł orzec karę w granicach do najwyższego ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, nie przekraczając jednak granicy danego rodzaju kary.

³ Wchodziły w jego skład przypadki, gdy poszczególne czyny zostały popełnione w krótkim odstępie czasu, skierowane były przeciwko temu samemu dobru prawnemu oraz podjęte w wyniku z góry powziętego zamiaru, względnie popełnione przy wykorzystaniu takiej samej sposobności.

⁴ Wyrok SN z 11 marca 1988 r., VI KZP 49/87, OSNKW 1988, nr 5-6, poz. 32.

⁵ Wyrok SA w Lublinie z 5 listopada 1996 r., II Aka 204/96, OSA 1998, nr 1, poz. 4.

⁶ Wyrok SN z 10 grudnia 1983 r., III KR 154/82, OSNPG 1983, nr 6, poz. 68.

⁷ Wyrok SN z 12 kwietnia 1975 r., V KR 130/74, OSNPG 1975, nr 10, poz. 96.

⁸ Wyrok SN z 24 stycznia 1995 r., III KRN 191/94, Prok. i Pr. 1995, nr 6, poz. 2.

nauka prawa podważyły tak przyjęte założenia. Zasadniczo nie budzi większych wątpliwości to, że rozwiązania narzucone w tym przepisie są tak naprawdę dyrektywą interpretacyjną, nakazującą modyfikować opis czynu zabronionego o fragment tzw. ciągłości, przez którą należy rozumieć powtarzające się zachowania sprawcy. Nauka prawa karnego skłonna jest przyjąć ocenę art. 12 k.k. jako podobną do przestępstwa zbiorowego⁹. Użyte w treści opisu tego rozwiązania znamię „krótkich odstępów czasu” ma charakter wybitnie nieostry i ocenny, a ciężar wypracowania wykładni przerzucił tak naprawdę ustawodawca na orzecznictwo. Zamiast czynu zabronionego jako podstawy odpowiedzialności karnej w myśl art. 1 § 1 k.k., art. 12 k.k. wprowadził zachowania, które dopiero po spełnieniu pozostałych wymagań stanowią czyn zabroniony. Same zachowania potraktowane zostały w orzecznictwie jako synonim pojęcia „czynu”¹⁰.

Problemów praktykom przysparzają również inne elementy składające się na opis art. 12 k.k., na których opiera się konstrukcja czynu ciągłego, a mianowicie działanie według „z góry powziętego zamiaru”. Ustawodawca w żaden sposób tego nie wyjaśnia, stąd ustalenie takiego zamiaru bywa utrudnione chociażby z tego powodu, że należałoby przeniknąć do procesu motywacyjnego oskarżonego, co w wielu sytuacjach nie będzie do końca możliwe. Z konieczności pozostaje przyjąć własną ocenę, wypracowaną przez organ procesowy w konkretnej sprawie karnej, opartą na subiektywnych przesłankach motywacyjnych. Tak więc wspomniana na wstępie sztuczność konstrukcji art. 12 k.k. zyskuje przez to dodatkowy argument. Sporo kwestii wątpliwych, jakie pojawiły się w orbicie rozstrzygnięć orzecznictwa, wynikało ze sposobu dokonywania wykładni art. 12 k.k. w aspekcie konsekwencji procesowych (np. powaga rzeczy osądzonej).

Podjęmowana w tym opracowaniu problematyka posiada w sobie istotny wymiar praktyczny, znajdzie zastosowanie w tak podstawowych czynnościach, jak opracowywanie zarzutów popełnienia czynu zabronionego wraz z późniejszą ich oceną w postępowaniu sądowym. Zgromadzony dotąd pokaźny dorobek judykatury wpłynął na proces ujednoczenia stanowisk w wielu obszarach. Przeprowadzono analizę wybranych grup tematycznych o istotnym dla praktyki znaczeniu, co winno przyczynić się do utrwalenia dotychczasowej wykładni art. 12 k.k. Opinie judykatury, zwłaszcza zapatrywania Sądu Najwyższego, choć same w sobie nie stanowią u nas źródła prawa powszechnie obowiązującego, zdolne są oddziaływać na proces jego stosowania siłą swojego autorytetu. To jeden z filarów wykładni przepisów w naszym porządku prawnym.

⁹ K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Kraków 2000, s. 130.

¹⁰ P. Kardas [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, A. Zoll (red.), Warszawa 2007, s. 159.

2.

Pierwszą kwestią, od której wypadałoby rozpocząć analizę dorobku judykatury, jest ujęcie art. 12 k.k. z punktu widzenia instytucji zamieszczonej w części ogólnej kodeksu. Czyn ciągły stanowi szczególne znamię przestępstwa¹¹ (i jest tak też zresztą traktowany); od strony teoretycznej zaś modyfikuje w ramach jednego czynu odmiany przestępstw, przejawiające się ciągłością, wielokrotnością i powtarzalnością. Z tych powodów art. 12 k.k. stanowi jedynie element materialnoprawnej kwalifikacji¹². Podkreśla się, że nie ma na to wpływu zarówno stopień naruszenia przepisów karnomaterialnych, jak również liczba poszczególnych zachowań, z którymi wiąże się określony tam skutek. Zachowania sprawcy powinny być traktowane jako pewne continuum, niepodlegające sztucznemu podziałowi w płaszczyźnie normatywnej¹³.

Judykatura potwierdza wnioski wynikające z wykładni literalnej art. 12 k.k., słusznie zakładając, iż rozwiązanie to wymusza obligatoryjność jego zastosowania, jeśli ustalone zostaną przesłanki potwierdzające ciągłość czynu. Sąd czy organ postępowania przygotowawczego nie mają żadnego pola manewru w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia tej kwalifikacji. Wyłączona została fakultatywność czy uznaniowość zastosowania rozwiązań art. 12 k.k.¹⁴ Ponieważ praktyka zdolna jest przysporzyć sporo trudności w zdekodowaniu zachowania podjętego w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, konkluzje judykatury zawierają w sobie także element wartościujący zachowanie sprawcy w aspekcie strony podmiotowej. Oznacza to, że ustalenie strony podmiotowej przebiega przy uwzględnieniu zewnętrznych przejawów postępowania oskarżonego, które wskazują na jego wewnętrzny stosunek do ujawnionego zachowania się, a zatem nie odbiegają od zasad ogólnych. Panuje zgodność poglądów, gdy chodzi o abstrakcyjną ocenę charakteru czynu ciągłego, który zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie uznawany jest za konstrukcję sztuczną¹⁵. Egzystuje on wyłącznie w przestrzeni prawnej o tyle, o ile sąd przyjmie w wydanym orzeczeniu, że spełnione zostały wymagane ustawą przesłanki.

Ponieważ czyn ciągły uznaje się za jeden czyn zabroniony, a co za tym idzie – stanowiący jednolitą całość, to logicznym następstwem pozostaje uznać go za jedno

¹¹ Wyrok SA w Warszawie z 29 października 2012 r., II Aka 292/12, Lex nr 1238298.

¹² Wyrok SA w Lublinie z 12 lipca 2012 r., II Aka 145/12, Lex nr 1237247.

¹³ Wyrok SA w Gdańsku z 20 kwietnia 2011 r., II Aka 80/11, Przegląd Orzecznictwa Sądowego Apelacji Gdańskiej 2011, nr 2, s. 163-167.

¹⁴ Wyrok SA w Lublinie z 6 lipca 2010 r., II Aka 55/10, KZS 2010, nr 12, poz. 53.

¹⁵ Wyrok SA w Katowicach z 25 lutego 2010 r., II Aka 350/09, Prok. i Pr. nr 10, poz. 5.

przestępstwo jako konstrukcję niepodzielną¹⁶. Przyjęty sposób oceny nie neguje ustaleń, iż przestępcze zachowanie musi być popełnione w sposób ratalny. Potwierdza to też sama redakcja przepisu, z której jasno wynika, że ustawodawca ma na myśli dwa lub więcej zachowań. Wyjaśniono to szerzej w jednym z orzeczeń, w którym stwierdzono, iż „chodzi nie o każdą czynność związaną z popełnieniem przestępstwa, ale o czynność czasownikową, która stanowi rdzeń przestępstwa i wokół której koncentrują się inne zachowania i okoliczności w procesie karnym opartym na czynie zabronionym”¹⁷. Istotne z punktu widzenia prawnokarnej oceny czynu ciągłego jest przyjęcie stanowiska akceptowanego przez doktrynę o braku konieczności, aby działania sprawcy wyczerpywały w pojedynczym przypadku znamiona czynu zabronionego. Dopiero ich suma zdolna jest pochłaniać te znamiona zarówno w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym¹⁸. W praktyce tworzy to podstawę do postawienia zarzutu popełnienia przestępstw przeciwko mieniu kwalifikowanych surowiej, takich jak kradzież, przywłaszczenie, oszustwo czy też nadużycie zaufania, jeśli oddzielnymi zachowaniami nie wyrządzono znacznej szkody. W ramach przyjętego rozwiązania dopuszcza się także sumowanie poszczególnych wykroczeń, w których wyrządzona szkoda nie osiąga pułapu kwotowego wymaganego dla przestępstw. Odrzucenie z różnych powodów konstrukcji działania sprawcy w warunkach czynu ciągłego przesuwając rozstrzygnięcie w kierunku rozwiązania opartego na realnym zbiegu przestępstw. Zajęto stanowisko, według którego wykluczono, aby w skład czynu ciągłego weszły zachowania, które rozpatrywane samodzielnie nie spełniają warunków do uznania ich za przestępstwo czy wykroczenie¹⁹.

Nie wzbudza zastrzeżeń, że przypisanie odpowiedzialności za przestępstwo ciągłe nie może stanowić jakiegokolwiek podstawy do zaostrzenia wymiaru kary²⁰. Jednak na tym tle pojawiła się uwaga, iż konstrukcja czynu ciągłego stanowi tak naprawdę nieuzasadnione premiowanie sprawcy, właśnie ze względu na brak możliwości zaostrzenia kary²¹. Trudno nie uznać opinii tej za słuszną, albowiem z pewnością ładunek społecznej szkodliwości kilku zachowań składających się na czyn ciągły musi zostać oceniony surowiej niż popełnienie pojedynczego przestępstwa. Poza tym podjęty z góry zamiar popełnienia więcej niż jednego

¹⁶ Wyrok SN z 29 października 2009 r., V KK 145/09, Lex nr 55043.

¹⁷ Wyrok SA w Gdańsku z 21 stycznia 2004 r., II Aka 525/03, Apelacja Gdańska 2004, nr 1-2, s. 109; zob. też postanowienie SN z 18 września 2003 r., III KK 159/02, Lex nr 81203 i wyrok SA w Lublinie z 6 lipca 2010 r., II Aka 55/10, KZS 2010, nr 12, poz. 53.

¹⁸ Wyrok SA w Lublinie z 16 kwietnia 2009 r., II Aka 56/09, Lex nr 508295.

¹⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z 1 lutego 2012 r., II Aka 364/11, Lex nr 1113049.

²⁰ Wyrok SA w Lublinie z 12 lipca 2012 r., II Aka 145/12 Lex nr 1237247; wyrok SN z 17 marca 2009 r., III KK 283/10, Lex nr 846387.

²¹ Wyrok SA w Gdańsku z 17 września 2009 r., II Aka 181/09, POSAG 2010, nr 2, s. 245-247.

przestępstwa świadczy o działaniu z premedytacją, i chociażby z tego powodu zasługiwać powinien na ostrzejszą reakcję karną. Sprawca okazuje ignorancję dla istniejącego porządku prawnego. Działanie według z góry powziętego zamiaru musi zawierać w sobie przesłanki wskazujące na duże podobieństwo do działania z premedytacją. Właściwe byłoby jednak określenie „łagodniejszy stopień premedytacji” (czyn ciągły, o czym mowa w dalszej części, może być popełniony z winy umyślnej w obu zamiarach). Premedytacja bowiem oznacza dokładność w przygotowaniu przestępstwa i upór w dążeniu do osiągnięcia celu. Powzięty zamiar, o którym mowa w art. 12 k.k., musi uwzględniać przynajmniej obmyślenie przestępstwa, zaplanowanie okoliczności jego popełnienia, a w dużo mniejszym stopniu czas, miejsce oraz sposób przygotowania ucieczki czy inne poboczne okoliczności (zacieranie śladów, tworzenie alibi itp.). Wciąż aktualny jest pogląd wyrażony w orzecznictwie, iż premedytacja powinna być uwzględniana przy wymiarze kary²². *De lege ferenda* należałoby rozważyć kwestię rewizji dotychczasowych przepisów w kierunku zaostrzenia podstawy wymierzania kar w przypadku art. 12 k.k., gdyż obowiązujące zasady są korzystniejsze dla sprawcy²³. Obejmie to również przypadki, gdy przyjdzie zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary przy wykorzystaniu zasad przewidzianych w art. 60 § 3 k.k.²⁴ Znajdzie to swoje zastosowanie, kiedy dojdzie do popełnienia przestępstwa ciągłego w warunkach recydywy, zarówno zwykłej, jak i specjalnej. W tej sytuacji pierwsze z zachowań popełnionych w warunkach recydywy winno skutkować zastosowaniem art. 64 k.k. do całego czynu ciągłego, zgodnie z regułą jego niepodzielności. Sąd nie może w tych warunkach uznać recydywy tylko do części zachowań, wykluczając spod jej zasięgu pozostałe. Odmienne rozwiązanie byłoby nie do pogodzenia z charakterem art. 12 k.k. Należałoby zastanowić się, czy w wypadku czynu ciągłego możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary ograniczyć wyłącznie do przypadków wyjątkowych, zasługujących na szczególne uwzględnienie.

Mając na względzie poruszane dotąd zagadnienia w obrębie ogólnej charakterystyki czynu ciągłego, należałoby dodać, że uzasadniony jest pogląd, w świetle którego w zakresie owych zachowań nie mieszczą się przepisy tworzące opis przestępstw, na które składają się znamiona wielokrotności, powtarzalności, wieloodmianowości. W tym wypadku bowiem sprawca wypełnia znamiona jednego przestępstwa, co potwierdzają przykłady zawarte chociażby w art. 207 i 209 k.k.

²² Wyrok SN z 8 grudnia 1971 r., II KR 230/71, Lex nr 63836.

²³ Wyrok SA w Katowicach z 24 marca 2005 r., II Aka 4/05, Lex nr 151796.

²⁴ Wyrok SA w Katowicach z 22 listopada 2001 r., II Aka 400/01, KZS nr 3, poz. 37.

3.

Wykazanie po stronie sprawcy działania podjętego w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, a więc jedność zamiaru odnośnie do wszystkich zachowań, to dosyć istotna przesłanka, od spełnienia której zależy zastosowanie art. 12 k.k. Można powiedzieć, że jest to najważniejsza okoliczność, poprzez zamiar bowiem spina się w jedną klamrę wszystkie podejmowane zachowania. Jak wielką odgrywa to rolę, świadczy uwaga, że jakiegokolwiek wątpliwości co do realizacji konkretnej czynności wykonawczej, składającej się na czyn ciągły, muszą prowadzić do uchylenia rozstrzygnięcia w stosunku do całego przestępstwa²⁵. Ograniczenie się w opisie ustawowym art. 12 k.k. do użycia określenia „z góry powziętego zamiaru” nakłada na organa procesowe obowiązek poczynienia ustaleń faktycznych, potwierdzających ten stan rzeczy. W ramach dokładniejszej charakterystyki czynu ciągłego wypracowano zasadę przemawiającą za brakiem możliwości prowadzenia wartościowania odnośnie do poszczególnych zachowań składających się na czyn ciągły²⁶. Ważną, a nawet podstawową częścią każdorazowych ustaleń faktycznych będzie wykazanie umyślności poszczególnych zachowań. Judykatura, co należy podkreślić, ocenia je w sposób jednolity, stawiając akcent na wykazanie działania umyślnego w zamiarze bezpośrednim bądź ewentualnym, wykluczając tym samym możliwość popełnienia czynu ciągłego w odmianie nieumyślnej²⁷. Skoro czyn ciągły w świetle powyższych założeń stanowić ma jedno zachowanie, nie może budzić wątpliwości, że warunek jedności zamiaru umyślnego odnosić się musi do każdego z szeregu zachowań. Tworzy to specyficzny rodzaj „filtru”, przez który musi przejść każde ujawnione zachowanie.

Okoliczności powiązane z analizą wspomnianego z góry powziętego zamiaru znalazły swoje potwierdzenie w dotychczasowym dorobku orzecznictwa. Wnikliwa lektura niektórych kwestii szczegółowych pozwala na wyciągnięcie kilku wniosków. Po pierwsze, do przyjęcia czynu ciągłego niezbędny jest zamiar powzięty z góry²⁸. Po drugie, nie można utożsamiać tego zamiaru z występowaniem każdej nadarzającej się okazji, którą sprawca wykorzystuje do popełnienia czynu zabronionego²⁹, a nawet z założeniem, że z góry popełni on wiele czynów

²⁵ Postanowienie SN z 19 stycznia 2011 r., II KK 200/10, Biuletyn Prawa Karnego 2011, nr 5, s. 38-39.

²⁶ Postanowienie SN z 3 października 2011 r., V KK 96/11, Lex nr 1044083.

²⁷ Wyrok SN z 26 marca 1999 r., IV KKN 28/99, Lex nr 37938; wyrok SA w Katowicach z 16 grudnia 2004 r., II Aka 223/04, KZS 2005. Nr 7-8, poz. 98; wyrok SA w Katowicach z 18 marca 2010 r., II Aka 415/09, Prok. i Pr. 2010, nr 10, poz. 6; wyrok SA w Lublinie z 6 lipca 2010 r., II Aka 55/10, KZS 2010, nr 12, poz. 53.

²⁸ Wyrok SN z 10 marca 2013 r., WA 10/13, Lex nr 1347915; wyrok SA w Katowicach z 31 października 2012 r., II Aka 441/12, Lex nr 1236452.

²⁹ Wyrok SA w Łodzi z 25 października 2012 r., II Aka 222/12, Lex nr 1237095.

zabronionych³⁰ bądź przyjmuje plan prowadzenia wielorakiej działalności przestępczej, a następnie plan ten realizuje, podejmując się każdorazowo, choćby w krótkich odstępach czasu, kolejnego, innego już przestępstwa, w tym i przestępstwa ciągłego³¹. Po trzecie, z góry powzięty zamiar może odnosić się do czynów opisywanych w różnych przepisach, byleby przyświecał im konkretny zamiar, determinowany osiągnięciem sprecyzowanego celu, np. złożenie fałszywych zeznań, aby osiągnąć korzyść majątkową³²; wystąpi w tym wypadku zależność jednego przestępstwa od każdego kolejnego. Łączenie w jedną całość dwóch i więcej przepisów dotyczyć będzie użycia fałszywego dokumentu w celu dokonania oszustwa³³ lub popełnienie czynów przeciwko wolności seksualnej z art. 197 § 1 i 2 k.k. oraz art. 200 § 1 k.k., jeżeli są jednorodnjajowe i zachowana jest tożsamość pokrzywdzonego³⁴. Przesądza o tym wykazanie, że sprawca założył z góry, iż popełni wiele czynów, niezależnie od tego, jaką będą wyczerpywały kwalifikację prawną. Po czwarte, do przyjęcia czynu ciągłego wystarcza już samo to, iż sprawca obejmuje swoim zamiarem, chociaż w ogólnych zarysach, wykonanie czynności składających się na czyn ciągły, nie musi przewidywać ilości takich zdarzeń, lecz zakładać podejmowanie ich sukcesywnie w krótkich odstępach czasu, korzystając z każdej nadarzającej się okazji³⁵. Jak płynna jest tu granica przebiegająca pomiędzy przyjęciem konstrukcji czynu ciągłego, świadczy prezentowane konsekwentne stanowisko orzecznictwa, wykluczające z góry powzięty zamiar, jeśli sprawcy można dowieść jedynie ogólny projekt dopuszczenia się dwu lub więcej różnych czynów zabronionych³⁶, ewentualnie ogólny plan prowadzenia wielorakiej działalności przestępczej, który następnie realizuje chociażby w krótkich odstępach czasu³⁷. Z pozoru wydaje się to oczywiste, trudność spoczywa w tym, że posługując się wyrażeniami „ogólny projekt” zachowania oraz „ogólne zarysy”, judykatura nie zdecydowała się na wyjaśnienie kryteriów, według których możliwe jest odróżnienie ich od siebie. Pociągnęło to za sobą znaczące trudności interpretacyjne, ponieważ obydwa wydają się być pojęciami tożsamymi wobec braku ostrzejszego kryterium rozróżniającego. Po piąte, zdołano ustalić jednolitą przesłankę,

³⁰ Wyrok SA w Gdańsku z 17 września 2009 r., II Aka 181/09, Przegląd Orzecznictwa Sądowego Apelacji Gdańskiej, 2010, nr 2, s. 245-247.

³¹ Postanowienie SN z 12 maja 2008 r., IV KK 203/08, Lex nr 478137.

³² Wyrok SA w Katowicach z 23 marca 2011 r., II Aka 468/10, KZS 2011, nr 9, poz. 86.

³³ Wyrok SN z 4 sierpnia 2010 r., III KK 37/10, Biuletyn Prawa Karnego 2010, nr 5, poz. 4.

³⁴ Wyrok SN z 15 listopada 2005 r., IV KK 258/05, OSNKW 2006 nr 4, poz. 35.

³⁵ Wyrok SA w Białymstoku z 29 listopada 2012 r., II Aka 204/12, Lex nr 1236005; wyrok SA w Białymstoku z 20 listopada 2012 r., II Aka 138/12, Lex nr 1278070; postanowienie SN z 14 czerwca 2010 r., IV KK 65/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 1151; wyrok SN z 24 stycznia 2006 r., III KK 231/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 287.

³⁶ Wyrok SN z 14 czerwca 2010 r., IV KK 65/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 1191.

³⁷ Wyrok SA w Gdańsku z 7 grudnia 2010 r., II Aka 26410, Przegląd Orzecznictwa Apelacji Gdańskiej 2012, nr 2, s. 144-156.

pozwalającą dokładnie wytyczyć moment czasowy, od którego należy badać występowanie z góry powziętego zamiaru, zaczynającego swój bieg od chwili popełnienia pierwszego zachowania składającego się na czyn ciągły³⁸.

4.

Jednym z elementów czynu ciągłego, ocenianych w judykaturze, jest włączenie do niego postaci stadialnych i zjawiskowych. Co do zasady orzecznictwo nie sprzeciwia się potraktowaniu jako jeden czyn zabroniony w rozumieniu art. 12 k.k. zachowań dokonywanych zarówno w formach stadialnych (przygotowanie, usiłowanie, dokonanie), jak i zjawiskowych³⁹. W przypadku usiłowania zrezygnowano z wymogu wpisywania do treści kwalifikacji czynu ciągłego przepisu, który to określa (mowa tu o art. 13 k.k. i innych). Zaakceptowano też przyjęcie czynu ciągłego w układzie, w którym składają się na to czyny w odmianie kwalifikowanej, podstawowej bądź uprzywilejowanej⁴⁰. W kontekście poruszanego problemu zwracano uwagę, że przyjęcie uprzywilejowanego typu przestępstwa co do jednego z elementów czynu ciągłego nie rodzi automatycznie konieczności potraktowania w taki sam sposób całego czynu. Dostrzega się tu jednak rozbieżność stanowisk, albowiem w innym orzeczeniu przyjęto stanowisko przeciwne, zakładające, że wypadek mniejszej wagi tworzy de facto typ uprzywilejowany, a więc dotyczyć może jedynie całego czynu ciągłego, nie zaś poszczególnych zachowań⁴¹. W mojej ocenie jest to rozwiązanie co najmniej wątpliwe, ponieważ na pełną ocenę czynu ciągłego składają się różne zachowania, które każde z osobna zawiera różny ładunek społecznej szkodliwości. Ta społeczna szkodliwość, skoro już ma być uznana za jeden czyn, powinna ulec zsumowaniu i dopiero wtedy można ustalić, czy mamy do czynienia z wypadkiem mniejszej wagi. Sztuczność konstrukcji czynu ciągłego nie uzasadnia aż tak daleko idącej łagodności, w ocenie czynu zabronionego. Jest to odosobniony pogląd, toteż trudno ocenić jego wpływ na dotychczasową praktykę w tym obszarze. Logiczną konsekwencją przyjętej zasady jest też i to, że osoby odpowiadające jako

³⁸ Wyrok SN z 14 czerwca 2010 r., IV KK 65/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 1191; wyrok SN z 9 grudnia 2009 r., V KK 290/09, Lex nr 553738; wyrok SA w Katowicach z 30 marca 2006 r., II Aka 80/06, Lex nr 191757; wyrok SN z 22 listopada 2001 r., VKKN 544/99, Lex nr 558340.

³⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z 11 września 2013 r., II Aka 256/13, Lex nr 1369279; wyrok SA w Lublinie z 4 kwietnia 2013 r., Lex nr 1313371; wyrok SA w Lublinie z 8 grudnia 2008 r., II Aka 276/08, KZS 2009, nr 2, poz. 43; wyrok SA w Szczecinie z 14 października 2008 r., II Aka 120/08, Lex nr 508308.

⁴⁰ Wyrok SA w Lublinie z 4 kwietnia 2013 r., II Aka 34/13, Lex nr 1313371; wyrok SA w Poznaniu z 25 października 2012 r., II Aka 210/12, Lex nr 1316255; wyrok SA w Katowicach z 18 października 2012 r., II Aka 255/12, Lex nr 1286289; wyrok SA w Lublinie z 8 grudnia 2008 r., II Aka 276/08, KZS 2009, nr 2, poz. 43; wyrok SA w Łodzi z 12 października 2000 r., II Aka 155/00, Prok. i Pr. 2001, nr 5, poz. 21.

⁴¹ Wyrok SA w Katowicach z 12 lipca 2012 r., II Aka 225/12, Prok. i Pr. 2013, nr 2, poz. 17.

współsprawcy za postacie zjawiskowe (podżeganie, pomocnictwo) ponoszą odpowiedzialność tylko za te zachowania, które podjęli.

5.

Kolejnym wątkiem czynu ciągłego rozpatrywanym w orzecznictwie jest wiek sprawcy. Granica wiekowa odpowiedzialności karnej przyjęta w art. 10 § 1 k.k. wpływa na ocenę zachowań, składających się na czyn ciągły. W sposób zgodny wykluczono przypisanie czynu ciągłego zachowaniom popełnionym przez sprawcę przed ukończeniem 17. roku życia. Jeśli jednak zostały ujęte w zarzucie popełnienia czynu, podlegają wyłączeniu z tego opisu⁴². Należy krótko odnieść się do zagadnienia ram czasowych czynu ciągłego w stosunku do rozwiązań przyjętych w kodeksie karnym. Zawarte są one w okresie przypadającym od pierwszego jednostkowego zachowania czynu ciągłego do ostatniego⁴³. Inaczej przyjęto granice czasowe czynu ciągłego w kodeksie karnym skarbowym. Przepis art. 6 § 2 k.k.s., zdaniem sądu, wymaga dla swojej realizacji więzi czasowej między poszczególnymi, następującymi po sobie zachowaniami, nie zaś więzi zachodzącej między pierwszym a ostatnim zachowaniem wchodzącym w skład czynu ciągłego⁴⁴.

6.

Pojęcie „krótkich odstępów czasu” jest tym zagadnieniem, które od samego początku w dorobku orzeczniczym wywołuje duże rozbieżności, i jak dotąd nie zapadło tu definitywne rozstrzygnięcie. Jest jednym z najważniejszych problemów, z którym przyszło nam się zetknąć, prowadząc wykładnię art. 12 k.k. Nierozwiązany problem wciąż rzuca na kształt rozstrzygnięć w tym obszarze. Proponowano przyjęcie różnych okresów odpowiadających krótkim odstępom czasu. Pomimo sugestii, że w doktrynie i orzecznictwie wypracowano w miarę ustabilizowaną granicę czasową, rozbieżności są tu nadal zbyt duże, a przyjęte

⁴² Wyrok SA w Łodzi z 11 lipca 2013 r., II Aka 73/13, Lex nr 1383469; wyrok SA w Katowicach z 4 marca 2010 r., II Aka 26/10, KZS 2010, nr 6, poz. 53; wyrok SN z 29 września 2009 r., III KK 105/09, Prok i Pr. 2010, nr 3, poz. 1.

⁴³ Wyrok SA w Poznaniu z 13 listopada 2012 r., II Aka 178/12, Lex nr 1289558; wyrok SN z 25 października 2012 r., IV KK 213/12, Lex nr 1232841; wyrok SA w Gdańsku z 9 kwietnia 2012 r., II Aka 264/12, KZS 2013, nr 3, poz. 48; wyrok SA w Katowicach z 28 lipca 2011 r., II Aka 244/11, Lex nr 1001368; wyrok SA w Katowicach z 4 marca 2010 r., II Aka 26/10, KZS 2010, nr 6, poz. 53; wyrok SN z 29 września 2009 r., III KK 105/09, Prok. i Pr. 2010, nr 3, poz. 1; wyrok SN z 15 września 2005 r., II KK 15/05, Lex nr 157549; wyrok SN z 15 kwietnia 2002 r., II KKN 387/01, Lex nr 52943; wyrok SA w Poznaniu z 26 marca 2013 r., II Aka 226/12, Lex nr 1369457.

⁴⁴ Postanowienie SN z 20 marca 2013 r., III KK 409/12, Lex nr 1303274.

stanowiska częstokroć wzajemnie się wykluczają. Poszukując poprzez analizę poszczególnych judykatów najlepszego rozwiązania, nie sposób pominąć w tym procesie żadnego z orzeczeń, które prezentują własne pojęcie krótkich odstępów czasu. W ujęciu chronologicznym, który wydaje się najlepszym tłem porównawczym, przedstawia się to w następujący sposób:

- krótki odstęp czasu to rozpiętość miesięczna pomiędzy pierwszym a kolejnym czynem⁴⁵,
- czyn ciągły nie znajdzie zastosowania, jeżeli sprawca działał w krótkich odstępach czasu przekraczających rozsądne granice jedności zachowania⁴⁶,
- okres kilkunastu dni pomiędzy zachowaniami⁴⁷ będzie uznawany za czyn ciągły,
- odstępy pomiędzy zachowaniami wynoszące 7 miesięcy nie stanowią krótkich odstępów czasu⁴⁸,
- kilkumiesięczne przedziały czasowe spełniają warunek krótkich odstępów czasu⁴⁹,
- krótkie odstępy czasu należy ustalać w kontekście więzi podmiotowo-przedmiotowych, uzasadniających kwalifikację poszczególnych zachowań jako fragmentów większej całości⁵⁰,
- przerwy między czynami dochodzące do kilku miesięcy wykluczają przyjęcie czynu ciągłego⁵¹,
- okres przekraczający dwa lata eliminuje czyn ciągły⁵²,
- czyn ciągły to okres nieprzekraczający kilku miesięcy⁵³,
- czyn ciągły to okres najwyżej 6 miesięcy – przy odwołaniu się do rozwiązań przyjętych w art. 6 § 2 k.k.s.⁵⁴,
- czyn ciągły dokonany w dwóch przedziałach czasowych rozdzielonych okresem 3 miesięcy jest nie do pogodzenia z wymogiem postawionym w art. 12 k.k.; nie może występować przerwa na jakiś czas, po upływie której pojawiają się kolejne

⁴⁵ Wyrok SN z 4 maja 2000 r., V KKN 41/00, Lex nr 50957.

⁴⁶ Wyrok SA w Krakowie z 10 maja 2000 r., II Aka 69/00, KZS 2000, nr 7-8, poz. 36.

⁴⁷ Wyrok SA w Katowicach z 22 listopada 2001 r., II Aka 400/01, KZS 2002, nr 3, poz. 37; postanowienie SN z 18 września 2003 r., III KK 159/02, Lex nr 81203.

⁴⁸ Wyrok SA w Katowicach z 2 września 2003 r., II Aka 256/04, Lex nr 156141.

⁴⁹ Postanowienie SN z 9 marca 2006 r., V KK 271/05, OSNKW 2006, nr 5, poz. 50.

⁵⁰ Postanowienie SN z 12 kwietnia 2007 r., WZ 7/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 817.

⁵¹ Wyrok SA w Krakowie z 9 października 2007 r., II Aka 164/07, KZS 2007, nr 10, poz. 50.

⁵² Postanowienie SN z 4 marca 2008 r., III KK 302/07, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 523.

⁵³ Wyrok SA w Lublinie z 6 lipca 2010 r., II Aka 55/10, KZS 2010, nr 12, poz. 53.

⁵⁴ Wyrok SA w Katowicach z 8 grudnia 2010 r., II Aka 192/10, Lex nr 785442.

zachowania, ponieważ w odniesieniu do drugiego okresu zamiar ten nie byłby już z góry powzięty⁵⁵,

- krótki odstęp czasu to kilka, a nawet kilkanaście miesięcy pomiędzy poszczególnymi zachowaniami⁵⁶.

Przedstawione stanowiska bezspornie wskazują na różny sposób dekodowania nazwy krótkich odstępów czasu, co w żaden sposób nie przyczynia się do ujednoczenia linii orzeczniczej. Spoglądając z perspektywy czasu na prezentowane opinie i kwestię sukcesywnego wydłużania tego czasokresu, najpierw od kilku dni, a następnie do kilku czy nawet kilkunastu miesięcy, w chwili obecnej dostrzegamy tendencję do urealnienia powstałego problemu. Jednakże spór przebiega wokół granic kilku miesięcy pomiędzy kolejnymi zachowaniami. Nieznaczną przewagę, jeśli można użyć takiego określenia, zyskuje koncepcja utrzymania ciągłości czynu przez okres kilku miesięcy, do wyjątków należy założenie, że jest to możliwe w czasie powyżej roku bądź nawet do dwóch lat. Wydaje się, że propozycja kilkumiesięcznego okresu zyskuje większą akceptację w sądach apelacyjnych, które wydały nieco więcej orzeczeń w procesie wypracowania stabilniejszej wykładni art. 12 k.k.

To czy określone zachowanie potraktowane zostanie za czyn ciągły, nie może rzecz jasna uzależnione być od ściśle matematycznego obliczania granic czasowych krótkich odstępów czasu. Tym niemniej należy podjąć jakieś działania porządkujące dotychczasowe poglądy w tej sferze, ponieważ nie można oprzeć się wrażeniu, że ustalanie to przebiega zbyt chaotycznie. Kodeks karny rzeczywiście nie zawiera jakichkolwiek wskazówek wiodących do uporządkowania opinii w tym względzie. Nie negując woli ustawodawcy, który zechciał rozwiązanie problemu przerzucić na barki praktyków stosujących prawo w konkretnych stanach faktycznych, należy uwzględnić jego późniejsze decyzje. Otóż w kodeksie karnym skarbowym, stanowiącym część szeroko rozumianego prawa karnego materialnego, zdecydowano się na dokonanie nowelizacji art. 6 § 2, definiując po raz pierwszy określenie krótkich odstępów czasu jako okres do 6 miesięcy pomiędzy zachowaniami. Podzielić należy zapatrywanie zawarte w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego w Katowicach, z którego wynika, że będzie to okres najwyżej 6 miesięcy⁵⁷. Sposób rozumowania ustawodawcy wydaje się uwzględniać w tym wypadku takie same oczekiwania w stosunku do tych samych rozwiązań kodeksu karnego. Trudno podważyć, pomimo odrębności części założeń obydwu tych

⁵⁵ Wyrok SA w Katowicach z 29 października 2012 r., II Aka 115/12, Lex nr 1236408.

⁵⁶ Wyrok SA we Wrocławiu z 23 maja 2013 r., II Aka 118/13, Lex nr 1331161.

⁵⁷ Wyrok SA w Katowicach z 8 grudnia 2010 r., II Aka 192/10, Lex nr 785442.

kodeksów, że identyczne pojęcia użyte w dwóch pokrewnych aktach prawnych powinny być rozumiane w ten sam sposób. Dlatego za uzasadnione w świetle powoływanych argumentów będzie uznanie, że krótkie odstępy czasu w rozumieniu art. 12 k.k. to okres do 6 miesięcy. Dopuszczyć można w wyjątkowych sytuacjach, popartych odpowiednim materiałem dowodowym, by ten okres uległ nieznacznemu wydłużeniu, jednak nie może stać się to regułą.

7.

Jednym z warunków przyjęcia czynu ciągłego jest zamach sprawcy skierowany w stronę dóbr osobistych. W dorobku orzecznictwa nawiązywano do tego problemu przy okazji rozpatrywania kilku zachowań, z których każde z osobna naruszało różne przepisy. Wydane rozstrzygnięcia nie odbiegają od ustaleń opartych na fundamencie ustawowego opisu. Przyjęto, że tożsamość pokrzywdzonego jest warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony, gdy przedmiotem zamachu jest dobro osobiste⁵⁸. Katalog takich dóbr wymienia art. 23 k.c.⁵⁹ Wyjątek obejmuje wypadek polegający na znieważeniu kilku osób, nawet gdy odbywało się to w wyniku realizacji tego samego zamiaru. Zamiast czynu ciągłego będziemy tu mieli do czynienia z wielością czynów zabronionych⁶⁰.

8.

Konstrukcja art. 12 k.k. zabezpiecza przed ewentualnością toczenia odrębnych procesów przeciwko tej samej osobie o poszczególne elementy składowe czynu ciągłego⁶¹. Prawomocne skazanie za czyn ciągły rodzi powagę rzeczy osądzonej, co wyklucza przypisanie skazanemu kolejnych jednostkowych zachowań z okresu opisanego w prawomocnym wyroku, ujawniających się w późniejszym czasie. Jest to procesowa konsekwencja uznania wielu zachowań za jeden czyn zabroniony. Trzeba mieć świadomość, że o powadze rzeczy osądzonej możemy mówić dopiero wtedy, gdy popełnienie przestępstwa kwalifikowanego jako czyn ciągły zostanie procesowo stwierdzone. Niedopuszczalność toczenia kolejnego postępowania karnego o ten sam czyn, w całości czy we fragmencie,

⁵⁸ Wyrok SA w Katowicach z 13 marca 2003 r., II Aka 453/02, KZS 2003, nr 7-8, poz. 76.

⁵⁹ Wyrok SA w Katowicach z 12 lutego 2004 r., II Aka 15/04, OSA 2005, nr 1, poz. 1.

⁶⁰ Wyrok SN z 4 czerwca 2003 r., WA 27/03, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 1232.

⁶¹ M. Rogalski, *Res iudicata jako przesłanka procesu karnego*, Rzeszów 2004, s. 235.

została potwierdzona jednolitym stanowiskiem judykatury⁶². Bez względu na społeczną szkodliwość nowo ujawnionych jednostkowych zachowań, nawet jeśli jest ona większa od szkodliwości zachowań uprzednio osądzonych w ramach przypisanego sprawcy czynu ciągłego⁶³, nie ma możliwości rozpoczęcia kolejnego procesu, gdy ujawnią się nowe czyny. Powaga rzeczy osądzonej blokująca możliwość prowadzenia kolejnego procesu obejmuje ściśle określony przedział czasowy, zawarty między pierwszym i ostatnim zachowaniem zaliczonym do czynu ciągłego. Nie obejmuje ona sytuacji, gdy ujawnione zostaną zachowania wykraczające poza granice czynu ciągłego⁶⁴, wówczas mamy do czynienia z nowym czynem. Może zdarzyć się również tak, co nie jest przypadkiem odosobnionym w świetle doświadczeń praktyki, że z jakichkolwiek powodów wyłączony zostanie do odrębnego prowadzenia fragment niektórych zachowań, czy to dotyczący współsprawców, czy też z powodu niewykrycia sprawców. Takie posunięcie proceduralne nie eliminuje wyłączonych fragmentów spod czynu ciągłego i jeżeli zapadnie rozstrzygnięcie w głównym wątku sprawy, to *res iudicata* rozciąga się również na zachowania wyłączone, nawet jeśli postępowanie to nie zostało jeszcze z przyczyn natury dowodowej zakończone⁶⁵.

W toku przewodu sądowego może okazać się, że oskarżony jednak nie dopuścił się niektórych zachowań wchodzących w skład czynu ciągłego. Sąd nie może w wyroku uniewinnić go od tych właśnie fragmentów przestępstwa ciągłego, lecz wyeliminować je z opisu czynu, a w uzasadnieniu wyjaśnić, dlaczego przypisany oskarżonemu czyn nie obejmuje wyłączonych zachowań⁶⁶. Doprowadziłoby to do sytuacji, w której prowadzono by liczne odrębne postępowania dotyczące zachowań mieszczących się w jednym czynie w znaczeniu art. 12 k.k. W konsekwencji otwierałoby to drogę do wydania wyroków skazujących za poszczególne zachowania.

⁶² Wyrok SA w Krakowie z 4 września 2013 r., II Aka 87/13, KZS 2013, nr 10, poz. 48; wyrok SA w Poznaniu z 25 kwietnia 2013 r., II Aka 43/13, Lex nr 1345557; wyrok SA w Warszawie z 27 grudnia 2012 r., II Aka 182/12, Lex nr 1246950; wyrok SA w Gdańsku z 4 września 2012 r., II Aka 264/12, Lex nr 1239859; wyrok SA w Katowicach z 1 czerwca 2011 r., II Aka 83/11, Lex nr 1001374; wyrok SN z 5 stycznia 2011 r., V KK 64/10, OSNKW 2011, nr 2, poz. 14; wyrok SN z 26 lipca 2007 r., IV KK 153/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1735; uchwała SN z 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07, OSNKW 2007, nr 7, poz. 55; wyrok SN z 15 września 2005 r., II KK 15/05, Lex nr 157549; wyrok SN z 25 maja 2005 r., III KK 95/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1061; postanowienie SA w Lublinie z 2 października 2002 r., II AKo 180/02, Prok. i Pr. 2003, nr 4, poz. 27.

⁶³ Wyrok SA w Poznaniu z 13 listopada 2012 r., II Aka 178/12, KZS 2013, nr 3, poz. 50; wyrok SN z 26 lipca 2007 r., IV KK 153/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1735; uchwała SN z 21 listopada 2001 r., I KZP 29/01, OSNKW 2002, nr 1-2, poz. 2.

⁶⁴ Wyrok SA w Krakowie z 14 grudnia 2010 r., II Aka 191/10, KZS 2011, nr 4, poz. 37.

⁶⁵ Postanowienie SA w Katowicach z 20 czerwca 2001 r., II AKo 92/01, Prok. i Pr. 2002, nr 5, poz. 28.

⁶⁶ Postanowienie SN z 1 lutego 2007 r., III KK 210/06 OSNwSK 2007, nr 1, poz. 334; postanowienie SN z 12 czerwca 2007 r., V KK 179/07, OSNKW 2008, nr 1, poz. 1295; wyrok SN z 29 października 2009 r., V KK 145/09, Lex 550543; wyrok SA w Lublinie z 8 grudnia 2001 r., II Aka 1/11, Lex nr 852290; wyrok SA w Warszawie z 3 grudnia 2012 r., II Aka 304/12, KZS 2013, nr 3, poz. 51.

9.

Czyn ciągły jako szczególna konstrukcja prawna, co konsekwentnie podkreślano w orzecznictwie i doktrynie, prowadzi do weryfikacji zachowań znajdujących się w jego obrębie. Z tego powodu część przypadków nie może zostać objętych jego zasięgiem. Dotychczasowe ustalenia w tym względzie pozwalają na wyłączenie spod znamion określonych w art. 12 k.k. kilku najczęściej występujących przypadków. Orzecznictwo zalicza do nich:

- czyny popełnione z winy nieumyślnej⁶⁷. Popołniając przestępstwo nieumyślne, zgodnie z wymogiem nałożonym w art. 9 § 2 k.k., sprawca, nie mając zamiaru popełnienia przestępstwa (a zamiar jest niezbędny dla art. 12 k.k.), popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach,
- czyny, w których czasownikowe określenie strony przedmiotowej dopuszcza wielokrotność działania sprawcy. Adresowane to jest do przestępstw mających charakter wieloczynnościowy, złożony z jedno- lub wieloodmianowych, pojedynczych czynności, naruszających różne dobra, powtarzających się w czasie⁶⁸. Przykładem jest przestępstwo znęcania się – art. 207 k.k. i zabójstwo kwalifikowane więcej niż jednej osoby – art. 148 § 3 k.k.,
- czyny popełnione w wykorzystaniu sposobności i spowodowane tym samym zamiarem, lecz nie podjętym z góry⁶⁹, a także popełnione w odmiennych konfiguracjach organizacyjnych, gdy nie towarzyszy mu z góry powzięty zamiar⁷⁰,
- sytuacja, gdy jedno z zachowań jest przestępstwem z kodeksu karnego, drugie zaś z kodeksu karnego skarbowego⁷¹,
- czyny skierowane przeciwko dobrom osobistym różnych pokrzywdzonych nie mogą zostać zakwalifikowane jako czyn ciągły, np. rozbój⁷², który oprócz tego, że godzi w mienie jako przedmiot ochrony, narusza również życie i zdrowie jako drugie chronione dobro osobiste. Podobnie oceniono przestępstwo zgwałcenia, jeżeli czyny

⁶⁷ Wyrok SN z 4 grudnia 2008 r., III KK 242/08, Lex nr 477885; wyrok SN z 26 marca 1999 r., IV KKN 28/99, Lex nr 37938.

⁶⁸ Wyrok SA w Krakowie z 19 grudnia 2002 r., II Aka 274/02, KZS 2003, nr 3, poz. 35.

⁶⁹ Wyrok SA w Katowicach z 31 października 2012 r., II Aka 441/12, Lex nr 1236452.

⁷⁰ Postanowienie SN z 3 listopada 2004 r., IV KK 173/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1981.

⁷¹ Postanowienie SA w Katowicach z 3 marca 1999 r., II Akz 29/99, OSA 1999, nr 6, poz. 44.

⁷² Wyrok SA w Katowicach z 29 kwietnia 2009 r., II Aka 405/08, Lex nr 519653.

oskarżonych skierowane były przeciwko dwóm pokrzywdzonym⁷³ oraz gwałt zbiorowy na podstawie art. 197 § 3 k.k. w zw. z § 1 k.k.⁷⁴

10.

Prezentowany dorobek orzecznictwa każe do wszystkich spiętych klamrą ciągłości zachowań, utworzonych przy wykorzystaniu tego przepisu, przyjmując typ czynu zabronionego ze znamionami ciągłości. Potwierdza także, że model przyjęty w art. 12 k.k. znajdzie zastosowanie wyłącznie do tych odmian czynu zabronionego, które znamię czynnościowe określają jednoczynowo, pomijając czyny, które w opisie znamion w części szczególnej zawierają element wielokrotności, powtarzalności i wieloodmianowości. Poza wyłączeniem przestępstw nieumyślnych zakres wykorzystania instytucji art. 12 k.k. nie został w jakikolwiek sposób zawężony. W niebudzący wątpliwości sposób potwierdzono w orzecznictwie, że w sytuacji, gdy niektóre z zachowań wchodzących w skład czynu ciągłego samoistnie nie dają podstawy uzasadniającej przypisanie ich sprawcy, należy eliminować je z opisu tego przestępstwa. Zaliczamy do nich również zachowania podjęte przed osiągnięciem granic wieku odpowiedzialności karnej, ustalonych w części ogólnej kodeksu karnego. Czyn ciągły jest fikcją prawną, co znalazło swoje potwierdzenie w treści wielu przytaczanych orzeczeń, a tym samym pozwala procesowo ogarnąć i uporządkować spory „przestępczy dorobek” sprawcy. Rozwiązanie oparte na gruncie art. 12 k.k. rodzi powagę rzeczy osądzonej, co z punktu widzenia interesów potencjalnych pokrzywdzonych, nieuwzględnionych w wyroku skazującym, jest z pewnością rozwiązaniem mało korzystnym. W świetle zapatrywań sądu należałoby rozważyć czyn ciągły jako okoliczność wpływającą na zaostrzenie wymiaru kary, co wymagałoby jednak bezpośredniej interwencji ustawodawcy. Kończąc, należy przypomnieć, iż czynu ciągłego nie tworzy orzeczenie sądowe, ale faktyczne zachowanie się sprawcy. Czyn ciągły powstaje z mocy samego prawa niezależnie od tego, czy organ procesowy dostrzegł przesłanki opisane w art. 12 k.k.

ABSTRACT

⁷³ Wyrok SA w Katowicach z 30 marca 2006 r., II Aka 80/06, Lex nr 191757.

⁷⁴ Wyrok SA w Katowicach z 22 kwietnia 2010 r., II Aka 82/10, KZS 2010, nr 9, poz. 38.

Continuous action is an important element of the assessment in a situation where the defendant was accused of committing in a compact interval of at least two or more offenses. The procedure requires the mandatory use of the solution, recorded when the conditions set out in the Act. Publication present evaluation of these solutions, in the light of the jurisprudence of criminal courts.